

ПРАКТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ОФІЦЕРА В ПРОЦЕСІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ

Tsvietkova O.Y. Officer's practical thinking in managerial decision / O.Y. Tsvietkova // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D. Maksymenko, L.A. Onufrieva. – Issue 31. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2016. – P. 504–515.

О.Є. Цветкова. Практичне мислення офіцера в процесі прийняття управлінського рішення. У статті розглядається складність процесу мислення офіцера під час прийняття рішення в особливих умовах. Наведено аналіз досліджень вітчизняних та іноземних вчених, які розглядали особливості формування, розвитку і функціонування мислення. Розглянуто особливості практичного мислення військового фахівця, які дозволяють йому успішно виконувати професійні завдання на високому рівні. Встановлено, найновіші засоби інформаційних технологій є інструментами перспективного розвитку практичного мислення офіцерів та відпрацювання завдань і поведінки в екстремальних умовах. Визначаються можливості комп'ютерних тренажерів та їх переваги під час проведення навчань з використанням систем імітаційного моделювання.

Виявлено, що, крім практичного мислення, комп'ютерні тренажери розвивають такі вищі психічні процеси як увага та вольові якості. Мисленевий вплив на афективну сферу людини нами аналізується через поняття саногенного і патогенного мислення як важливих компонентів інтелекту людини.

Зроблено висновок, що складність екстремальних подій вимагає від офіцерів розвинутого практичного мислення і привласнення «культури мислення» минулого і свого часу. Серйозною перешкодою до цього стають надання переваги стандартним методам рішення, конформізм, страх помилитися, завищена або занижена оцінка власних ідей, високий рівень тривожності. Використання систем імітаційного моделювання створює умови для успішного подолання сформованих стереотипів; вміння йти на ризик, виявляти різноманітність і різноспрямованість знань і умінь, що орієнтують мислення на нові підходи.

Ключові слова: практичне мислення, навчання з використанням комп'ютерів, екстремальні умови, інформаційні технології, саногенне мислення, патогенне мислення, конструктивні тренажери, система імітаційного моделювання.

Е.Е. Цветкова. Практическое мышление офицера в процессе принятия управленческого решения. В статье рассматривается сложность процесса мышления офицера во время принятия решения в особых условиях. Приведен анализ исследований отечественных и зарубежных ученых, которые рассматривали особенности формирования, развития и функционирования мышления. Рассмотрены особенности практического мышления военного специалиста, позволяющие ему успешно выполнять профессиональные задания на высоком уровне. Установлено, что новейшие средства информационных технологий являются перспективными инструментами развития практического мышления офицеров и отработки заданий, и поведения в экстремальных условиях. Определяются возможности компьютерных тренажеров и их преимущества во время проведения учений с использованием систем имитационного моделирования.

Выявлено, что кроме практического мышления компьютерные тренажеры развивают такие высшие психические процессы как воображение и волевые качества. Мыслительное влияние на аффективную сферу человека нами анализируется через понятия саногенного и патогенного мышления как важных компонентов интеллекта человека.

Сделан вывод, что сложность экстремальных событий требует от офицеров развитого практического мышления и присвоения «культуры мышления» прошлого и настоящего времени. Серьезным препятствием к этому являются приверженность стандартным методам решения, конформизм, страх ошибиться, завышенная или заниженная оценка своих идей, высокий уровень тревожности. Использование систем имитационного моделирования создает условия для успешного преодоления сложившихся стереотипов; умения идти на риск; проявлять многообразие и разноплановость знаний и умений, которые ориентируют мышление на новые подходы.

Ключевые слова: практическое мышление, учения с использованием компьютеров, экстремальные условия, информационные технологии, саногенное мышление, патогенное мышление, конструктивные тренажеры, система имитационного моделирования.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Розумова діяльність офіцера в екстремальній обстановці протікає, як правило, у несприятливих умовах – у стані граничної напруги, хвилювань, заклопотаності, втоми, коли ним оволодівають сумніви і тривога, почуття відповідальності. Саме в цих умовах думка офіцера повинна функціонувати гранично чітко. Рішення завдань буде успішним, якщо офіцер діє насамперед розумно, професійно, розбирається в тому, що відбувається, приймає рішення в повній відповідності з особливостями обстановки, передбачає її зміни.

Здатність вирішувати оперативно-службові задачі, досягати своїх цілей в екстремальних умовах – це не просто воля коман-

дира, це – безперервна, напружена і важка робота його розуму. Мислення офіцера вплетене в практичну діяльність, а його продукти постійно піддаються суворій перевірці практикою [1].

Отже, практичне мислення офіцера найбільш повно формується і функціонує в особливих умовах діяльності, а знання специфіки його протікання робить діяльність офіцера найбільш прогнозованою.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у вивчення та розв’язання проблеми мислення зроблено в працях А. В. Брушлінського, Л.С. Виготського, П.Я. Гальперіна, Ж. Піаже, М. Вертгеймера, С.Л. Рубінштейна, Б.М. Теплова, О.К. Тихомирова та ін., які особливу увагу приділяли оптимізації мисленевих процесів людини в різних видах діяльності [2].

Концептуальні основи практичного мислення обґрунтовано в дослідженнях Д.М. Завалішиної, Ю.К. Корнілова, Т.В. Кудрявцева, В.О. Моляко, Д.А. Опаніна. Вони розглядають практичне мислення як вищий рівень розвиненості мислення, який тісно пов’язаний із професійною суб’єктивністю та професіоналізмом фахівця, та як фахово-професійне мислення конкретного фахівця. Основна його специфіка полягає в професіоналізмі мисленевих процесів у конкретній професійній діяльності [2].

Безумовно, мисленеві процеси у різних фахівців проявляються за одними й тими ж психологічними законами, однак є специфіка предмета, засобів, результатів праці, відносно яких змінюються мисленеві операції. Тому, насамперед, враховуються деякі особливості мислення офіцера-фахівця, що дозволяють йому успішно виконувати професійні завдання на високому рівні: швидко, точно, оригінально розв’язувати задачі [3].

Одна з важливих особливостей практичного мислення полягає в тому, що воно розгортається в умовах жорсткого дефіциту часу і має обмежені можливості для перевірки гіпотез. Так, прийняття рішення під час бойових дій не може бути розтягнуто в часі, а його істинність, оптимальність може визначити тільки результат бою.

Практичне мислення, як правило, проявляється в ситуації, коли прийняття рішення тісно «злите», майже збігається з його втіленням у життя. Найяскравіший приклад – прийняття рішення полководцем, проаналізоване Б.М. Тепловим у його відомій праці «Ум полководця». У практичному інтелекті, за Б.М. Тепловим, виявляються єдність і нерозривний зв’язок мислення суб’єкта та його волі (як сукупності сили характеру, енергії й рішучості, здатності приймати «непопулярні» рішення і брати

на себе відповідальність за них). Це робить практичне мислення часом ще складнішим, ніж мислення теоретичне. Б.М. Теплов, характеризуючи розум полководця, зазначав: «Уміння швидко охоплювати всі сторони питання, швидко аналізувати матеріал надзвичайної складності, систематизувати його, виділяти істотне, намічати план дії і, в разі необхідності, миттєво змінювати – все це навіть для самої талановитої людини неможливо без ґрунтовної інтелектуальної підготовки» [4].

Специфіка практичного мислення передбачає включення до структури завдань образно-чуттєвих компонентів, які виконують численні функції у динаміці та розвиткові мислення, інтуїції, оціночних суджень та визначають «ключові» компоненти ситуації [3].

Поняття «практичне мислення» також використовують у значенні як доцільне, обумовлене лише метою і діями людей. Для характеристики практичного мислення можна скористатися принципом середньовічного філософа У.Оккама – «Не множити сутність без потреби».

А.Т. Ішмуратов при аналізі практичних розсудів, які опредмечують практичну думку, називає такі особливості: розсудливість, раціональність, доцільність, логічність. У практичних роздумуваннях (висловлюваннях і умовиводах) головним є усвідомлення і доведення про необхідність, або бажаність, чи потрібність здійснення певних дій. Бажаність, потрібність, необхідність, доцільність є вихідними положеннями (принципами), на підставі яких у сфері практичного мислення логічно обґрунтовується здійснення планів і програм (намірів).

Згідно з С.Л. Рубінштейном, одним із компонентів практичного мислення є «витончена спостережливість» офіцера [3].

На думку Б.М. Теплова, робота практичного мислення переважно спрямована на розв'язання часткових конкретних завдань. Практичний інтелект, як правило, щоразу націлений на розв'язання практичного завдання, і його висновки безпосередньо перевіряються практикою [3].

Мета статті полягає у з'ясуванні ролі практичного мислення офіцера в процесі прийняття ним управлінського рішення в умовах військово-професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. У військовій справі йдеться про вивчення не просто прийняття рішень, а про прийняття рішень в умовах невизначеності.

Г. Клейн, розглядаючи роль інтуїції в структурі практичного мислення офіцера, зазначає, що інтуїція фахівця, – це не

містичне «шосте відчуття», а відпрацьована досвідом здатність реагувати на малопомітні, майже невліпові для свідомості обставини. Застосування його підходу демонструє принципово інноваційне мислення самих військових. Під час своїх досліджень Г. Клейн проводив опитування людей, які приймають рішення у надзвичайних умовах (військові, поліцейські, пожежники). Він дізнався, що на практиці ніхто не користується методом, який викладається в університеті. Ідеться про порівняння й оцінку різних варіантів. Ніхто не шукає варіантів, людина просто згадує найбільш близьку до даної ситуацію з власного життя, щоб повторити той самий алгоритм дій. При його роботі з морськими піхотинцями з'ясувалось, що вони приймають рішення саме за його теорією. Досвідчений фахівець вловлює зміну ситуації, але обмірковувати, чим саме ситуація відрізняється від інших, в яких він опинявся раніше в нього немає часу, і тому рішення приймається ним інтуїтивно. Г. Клейн підкреслює, що найважливішу роль при прийнятті рішень відіграє досвід і отримані в його рамках знання, в світлі якого ситуація несвідомо оцінюється і стимулюються відповідні негайні дії [5].

Складність завдань, що постають перед військовими, а також паралельний розвиток інформаційних технологій призвели до використання нових підходів у розвитку мислення офіцерів [5].

Комп'ютерне моделювання у прийнятті управлінського рішення. Можливості сучасного комп'ютерного моделювання дуже великі, однак прийняття рішень в усіх випадках – прерогатива людини, результат її мислення [4].

Одним із новітніх методів підготовки військовослужбовців є комп'ютерні тренажери, тобто комп'ютерні програми. Під час тренувань часто використовують поєднання елементів реальних тренажерів (польові навчання), віртуальних (віртуальне оточення) та конструктивних (системи імітаційного моделювання).

Реальні тренажери користуються елементами комп'ютерних тренажерів для підсилення реальності підготовки особового складу на полігоні. Багатофункціональна інтегрована лазерна система бою, MILES (Multiple Integrated Laser Engagement System) – це основний приклад реального тренажера. MILES – система тренування, в якій використовуються безпечні для очей лазери та детектори для заміни стрільби під час підготовки. Вона використовується у багатьох країнах світу для покращення реалізму навчань на полігонах [6].

Прикладом поєднання тренажерів є віртуальний тренажер, вбудований до експедиційної бойової машини. Підготовка екіпажу відбувається на з'імітованому полі бою, де знаходяться сухопутні сили, командування, органи управління військами, органи зв'язку та розвідки, вогневої підтримки, авіації, інженерних та логістичних засобів. Такі ж вбудовані тренажери можуть використовуватися в танках і легко броньованих машинах морської піхоти США. Віртуальні тренажери уможливають «безпосередню» підготовку на техніці, яка імітується [6].

Конструктивні тренажери використовують під час проведення навчань з використанням імітаційного моделювання. Їх використовують для підготовки командирів та їх штабів. Під час тренувань користувач вводить інформацію, яка викликає певні дії, і потім отримує результат. Прикладом такої системи імітаційного моделювання є система JCATS. Учасники навчань працюють в умовах максимально наближених до реальності, але без загрози фізичного і психічного травмування людини [6].

Використання комп'ютерних тренажерів під час проведення навчань має за головну мету розвиток практичного мислення військовослужбовця, а також і його уяви і вольових якостей.

Керівник не має права перебувати в стані розгубленості і пасивності навіть тоді, коли і за обстановкою не зрозуміло, що саме слід робити. Відповідь можлива лише одна: діяти. Успіх залежить від уміння тверезо оцінювати обстановку, не ускладнювати і не спрощувати її оцінки [1].

За словами Д.О. Александрова, діяти рішуче – означає діяти обережно, виважено, обмежуючи ступінь необхідності ризику. Дії за принципом «за будь-яку ціну» – це не рішучість, а її перевертання, протилежність, нерозумна впертість [1].

Навчання з використанням систем імітаційного моделювання дозволяє підготувати фахівців до їх професійної діяльності, надаючи їм можливість саме діяти. Процес роботи з моделюванням відповідає тому, що писав С.Л. Рубінштейн: конкретні завдання безпосередньо пов'язані з практикою; жорстке обмеження часу, заміна мислених операцій практичними діями [7].

Військовослужбовці використовують свої знання та набувають досвід під час тренувань як під час справжньої діяльності. Вони мають можливість багаторазово відіграти можливі варіанти розвитку ситуацій і змінюючи умови, які виникатимуть в реальному житті. Створюються умови для зосередженості на змісті дій і сюжеті, на діючих особах та предметах, включених до се-

редовища. А візуалізація того, що відбувається впродовж гри, дозволяє ще і наочно бачити результати своїх рішень та дій [6].

Складність екстремальної обстановки, беззупинна динаміка, неповнота і запізнювання інформації про зміни вимагають від керівника величезних зусиль і професіоналізму для створення подумки уявної картини того, що відбувається. Йому доводиться припускати й уявляти, розважливо заповнюючи наявні інформаційні порожнечі, збираючи мізерні одиниці достовірної інформації, перевіряючи і відкидаючи помилкові дані. Системи імітаційного моделювання тренують саме мислення у таких умовах, втілюючи такі характеристики практичного мислення, про які писав Б.М. Теплов: реалізація не тільки результатів, але й проміжних перевірок, кроків мислення; робота з задачами, де умови можуть бути складними для передбачення, малоймовірними, суперечливими, неповними, різноманітними за змістом; обмеженість умовами діяльності (часові межі, ризик помилок, складність діяльності). Під час навчань, як і в реальному житті при реалізації операції керівник суттєво обмежений у використанні управлінських версій, якими він користується в звичайних умовах. Але, на відміну від життя, де він не може в екстремальних умовах перевірити одну версію, переконатися в її помилковості, відкинути її та опрацювати іншу, йому надається можливість це зробити. В реальному житті така кожна помилкова, втілена в дії персоналу версія могла б призвести до важких негативних наслідків [1, 8].

Однією із складних проблем у формуванні мислення є акцент на формально-логічне мислення. Не можна забувати, що мислить не мозок сам по собі, а людина, особистість у цілому. Всі операції розумового процесу викликані потребами, мотивами, інтересами особистості, її цілями і завданнями. Мислення носить потребнісно-мотивований і цілеспрямований характер. Велике значення мають активне прагнення людини до розвитку свого інтелекту і готовність активно використовувати його у корисній діяльності. Серйозною перешкодою на шляху до розвитку практичного мислення стають надання переваги стандартним методам рішення, конформізм, страх помилитися, завищена або занижена оцінка власних ідей, високий рівень тривожності [9].

Використання систем імітаційного моделювання створює умови для успішного подолання сформованих стереотипів; вміння йти на ризик, виявляти різноманітність і різноспрямованість знань і умінь, що орієнтують мислення на нові підходи [6, 9].

На думку Ромена Роллана, «Мужність розуму полягає в тому, щоб невпинно тренуванням надавати йому гнучкості... тобто впізнавати і пізнавати з більшою ясністю і достовірністю навколишній світ і діючі у нього сили: ідеї та факти, досвід минулого і сьогодення, живу науку. Мужність розуму полягає в тому, щоб не відступати перед тугостями розумової праці».

Практичний інтелект тісно пов'язаний і з вольовими якостями людини, тим самим підкреслюючи зв'язок мислення з емоціями та переживаннями.

Інтелект офіцера є складною, психологічною системою, яка без певних норм мислення, привласнення «культури мислення» минулого і свого часу, не може виконати функцію виконання професійних завдань військовослужбовця [10].

Саногенне та патогенне мислення офіцера. Саногенне та патогенне мислення – нещодавно запроваджені поняття. З точки зору Ю.М. Орлова, будь-яка емоція є згубною, стресогенною, якщо вона повністю керує поведінкою людини, цілком опановує нею. Патогенному мисленню властиві цілковита свобода уяви, відсутність контролю над вільним перебігом образів і думок, відсутність рефлексивного аналізу свого мислення та неусвідомленість тих розумових операцій, які породжують емоцію. Офіцер повинен мислити оперативно, рішуче і врівноважено, щоб діяти адекватно і сміливо. Він не може дозволити собі проявів патогенного мислення, коли його думки повинні працювати чітко. Під час навчань з використанням систем імітаційного моделювання події розвиваються непередбачено та неочікувано, що стимулює уяву, вольові якості та практичне мислення. Військовослужбовці відчувають і переживають на собі вплив ситуацій і факторів, які опрацьовуються під час тренувань. Вони не тільки знайомляться з негативними факторами, але й навчаються правильно сприймати, оцінювати на практиці прийняття рішень та виконання дій. Таким чином, офіцери вчаться долати негативні емоції і проявляти, так зване, саногенне мислення [4, 6].

Для саногенного мислення характерний динамізм зв'язку особистості зі світом образів, у якому відображуються життєві ситуації. В процесі цього виду мислення суб'єкт відокремлює себе від власних переживань і спостерігає за ними; відтворює стресову ситуацію на тлі спокою та концентрації уваги, пристосовується до неї. Згідно з «принципом єдиного інтелекту» Б.М. Теплова, всі проблеми, які вирішує людина, незалежно від їх специфіки розв'язуються за допомогою єдиного інтелекту. Отже, саногенне мислення – важливий компонент інтелекту людини [1,4,11].

Військові розв'язують насамперед практичні задачі, пов'язані з аналізом проблемних ситуацій і пошуком оптимальних рішень.

Дії в екстремальних умовах висувають задачі з багатьма невідомими, котрі супроводжують випадковість і несподіванки. Тут неможливо усе передбачити, хоча прагнути до цього потрібно. Керівнику варто зберігати постійну внутрішню готовність до непередбаченого і швидкого реагування. Необхідний відповідний настрій, кмітливість, спритність, гнучкість і оригінальність мислення, не скутість консервативними і стандартними оцінками і рішеннями [1].

Висновок. Не зважаючи на велику кількість теорій мислення у сучасній психологічній науці, єдиним для них є те, що мислення характеризується інтелектуальним знанням. Функціональним аспектом мислення є вирішення завдань-проблем: мислення починається з визначення проблеми та завершується її вирішенням у вигляді певного результату.

Складність екстремальних подій та інформації про них вимагає від військовослужбовців розвинутого практичного мислення і неординарності рішень, що надає здатності до аналізу, вміння розбиратися в складних і заплутаних даних про обстановку, не обминати дрібних деталей і водночас бачити головне, бути подвійно уважним до того, що не вкладається в наявну оперативну модель обстановки операції. Звичайно, кожне рішення в екстремальних умовах пов'язане з підвищеним ризиком невдачі, непередбаченими наслідками.

Використання новітніх комп'ютерних програм для розвитку практичного мислення є перспективним засобом, який застосовується на практиці. Крім того, інформаційні технології постійно розвиваються. Створюються нові версії вже існуючих програм або і зовсім нові системи для підготовки військовослужбовців. Користування засобами імітаційного моделювання уможливорює оволодіння умінням поєднати професіоналізм у прийнятті рішень і особисту сміливість, рішучість і обачність, активність і витримку, уміння не уникати труднощів. Виховання та активізація саме цих якостей та навичок свідчить про добре підготовленого і досвідченого офіцера. Відпрацьовуючи професійні навички та поведінкові дії під час навчань, офіцери отримують такий необхідний їм досвід, як: швидкість орієнтування в швидкоплинних обставинах; гостре почуття часу і ритму подій, що відбуваються; простору, місцевості, на якій здійснюється операція, оперативність, своєчасність рішень.

Список використаних джерел

1. Александров Д.О. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників міліції : Навч.- метод. посіб. / Д.О.Александров, О.В.Давидова. – К. : НАВСУ, 2004. – 134 с.
2. Шемчук В.А. Педагогічні умови розвитку управлінського мислення майбутніх магістрів військового управління в системі післядипломної освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В.А.Шемчук. – К., 2012. – 20 с.
3. Тарасова О.В. Психологічний зміст професійного мислення особистості: [Електронний ресурс] / О.В.Тарасова. – Режим доступу: http://rusnauka.com/8_DN_2011/Psihologia/8_82491.doc.htm/. – Назва з екрана.
4. Трофімов Ю.Л. Психологія : [підручник] / Ю.Л.Трофімов. – К. : Либідь, 2008. – 560 с.
5. Поченцов Г. Військові дослідження проблем комунікації та мислення: [Електронний ресурс] / Г.Поченцов. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/viyskovi_doslidzhennya_problem_komunikatsii_ta_mislennya.
6. Миллс Т. Імітаційне моделювання / Т.Миллс; [пер. з англ.] – Каліфорнія : Вид-во «Cubic Defense Application team», 2005. – Розділи 5, 6 – С. 1–37, 1–35.
7. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн – М. : Педагогика, 2002. – 424 с.
8. Теплов Б.М. Ум полководца / Б.М. Теплов // Проблемы индивидуальных различий : [избр. работы] – М. : АПН РСФСР, 1961. – С. 252–344.
9. Аверченко Л.К. Психологія та педагогіка / Л.К. Аверченко, Т.В. Андрюшина, А.А. Булигіна та ін. – Москва-Новосибірськ : ИНФРА-М-НГАЭиУ, 2000. – 200 с.
10. Болотських М.В. Проблеми екстремальної та кризової психології / М.В.Болотських // Зб. наук. пр. – Вип. 14. – Ч. II–Х.: НУЦЗУ, 2013. – С. 3–10.
11. Варій М.Й. Військова психологія і педагогіка / М.Й.Варій, М.М.Козяр, М.С.Коваль. – Л. : Вид-во «Сполом», 2003. – С. 602–621.
12. Кармин А.С. Интуиция: философские концепции и научное исследование / А.С. Кармин. – СПб. : «Наука», 2011. – С. 577–579.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Aleksandrov D.O. Psychologichne zabezpechennja operatyvno-sluzhbovoi' dijal'nosti pracivnykiv milicii' : Navch.- metod. posib. / D.O.Aleksandrov, O.V.Davydova. – K. : NAVSU, 2004. – 134 s.
2. Shemchuk V.A. Pedagogichni umovy rozvytku upravlins'kogo myslennja majbutnih magistriv vijs'kovogo upravlinnja v systemi pisljadyplomnoi' osvity: avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja kand. ped. nauk : spec. 13.00.04 «Teorija i metodyka profesijnoi' osvity» / V.A.Shemchuk. – K., 2012. – 20 s.
3. Tarasova O.V. Psychologichnyj zmist profesijnogo myslennja osobystosti : [Elektronnyj resurs] / O.V.Tarasova. – Rezhym dostupu: [http://rusnauka.com/8_DN_2011 /Psihologia / 8_82491.doc.htm/](http://rusnauka.com/8_DN_2011/Psihologia/8_82491.doc.htm/). – Nazva z ekrana.
4. Trofimov Ju.L. Psychologija : [pidruchnyk]/ Ju.L.Trofimov. – K. : Lybid', 2008. – 560 s.
5. Pochencov G. Vijs'kovi doslidzhennja problem komunikacii' ta myslennja : [Elektronnyj resurs] / G.Pochencov. – Rezhym dostupu: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/manipulation/viyskovi_doslidzhennja_problem_komunikatsii_ta_mislen-nya.
6. Mylls T. Imitacijne modeljuvannja / T.Mylls; [per. z angl.] – Kalifornija : Vyd-vo «Cubic Defense Application team», 2005. – Rozdily 5, 6 – S. 1–37, 1–35.
7. Rubinshtejn S.L. Problemy obshej psihologii / S. L. Rubinshtejn – M. : Pedagogika, 2002. – 424 s.
8. Teplov B.M. Um polkovodca / B.M. Teplov // Problemy individual'nyh razlichij : [izbr. raboty] – M. : APN RSFSR, 1961. – S. 252–344.
9. Averchenko L.K. Psychologija ta pedagogika / L.K. Averchenko, T.V. Andrjushyna, A.A. Bulygina ta in. – Moskva-Novosybirsk : INFRA-M-NGAЭУ, 2000. – 200 s.
10. Bolots'kyh M.V. Problemy ekstremal'noi' ta kryzovoi' psihologii' / M.V.Bolots'kyh // Zb. nauk. pr. – Vyp. 14. – Ch. II–H.: NUCZU, 2013. – S. 3–10.
11. Varij M.J. Vijs'kova psihologija i pedagogika / M.J.Varij, M.M.Kozjar, M.S.Koval'. – L. : Vyd-vo «Spolom», 2003. – S. 602–621.
12. Karmin A.S. Intuicija: filosofskie koncepcii i nauchnoe issledovanie / A.S. Karmin. – SPb. : «Nauka», 2011. – S. 577–579.

O.Y. Tsvietkova. Officer's practical thinking in managerial decision. This article examines the complexity of the officer's thinking under specific conditions. Many domestic and foreign scientists analyze practical thinking and its distinctive features, development and functioning in their research. The analysis of their research was given. Outstanding characteristics of the military expert's thinking and their significance in the performing the professional military tasks were considered. The latest information technology was found as the newest tool to develop the officer's practical thinking and opportunity to practice professional tasks and behavior under extreme conditions. Simulation capabilities and its benefits during computer-assisted exercises were determined. Besides practical thinking computer simulations develop such higher mental processes as imagination and volitional qualities. Emotional and behavioral reactions are analyzed through the concept of the sanogenic and pathogenic thinking as the important components of the human intellect.

It is concluded that the complexity of the extreme events requires developed practical thinking and learning a «culture of thinking» of the past and the present. Serious obstacles to this statement are: standard methods of solution, conformity, fear to make a mistake, overestimation or underestimation of their ideas, a high level of anxiety. JCATS (Joint Conflict and Tactical Simulation) is one of the most advanced simulation tools. It is used for civil/military simulations and humanitarian assistance/disaster relief scenarios. A training audience conducts a scenario or event to practice their ability to coordinate various staff functions. Using simulation systems provides officers with the opportunity to overcome stereotypes and develop the ability to take risks; to show the variety and diversity of knowledge and skills that focus the thinking on new approaches.

Key words: practical thinking, computer assisted exercises, extreme conditions, information technology, sanogenic thinking, pathogenic thinking, constructive simulation, modeling and simulation.

Received December 03, 2015

Revised December 21, 2015

Accepted January 07, 2016